

Rikostaustaisten asunnottomuuden ennaltaehkäisy ja vähentäminen -seminaari 11.9.2019 Keravalla

Muistio 12.9.2019 seminaarista

Kiitos osallistumisesta Vapautuvien asumisen tuen verkoston (VAT-verkosto) ja Rikosseuraamuslaitoksen asunnottomuuden ennaltaehkäisyhankkeen (AUNE) seminaariin Keravalla 12.9.2019. Lämmin kiitos myös VAT-verkostolaisille, jotka olivat mukana VAT-verkoston omassa työskentelypäivässä Tikkurilassa 11.9.

Seminaarissa 12.9. oli mukana yli 60 osallistujaa Keravalta ja Keusoten kunnista. VAT-verkoston puheenjohtaja Markku Rautiainen Joensuusta toivotti seminaariväen tervetulleeksi paikalle ja toivotti hedelmällisiä keskusteluja kuntakentän, järjestöjen, vankiloiden ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen välille. Hankepäällikkö Heidi Lind Rikosseuraamuslaitoksen asunnottomuuden ennaltaehkäisyn hankkeesta kertoi tänä vuonna päättyvän hankkeen ajankohtaisia kuulumisia sekä esitteli Risen asumissosiaalisen koulutuksen aikana kuvattuja rikosseuraamustaustaisten asunnottomuuspolkuja.

Aamupäivän aiheena oli Keravan tilanne rikosseuraamusasiakkaiden asumisessa ja muussa tuessa. Teija Nurmiluoto Helsingin vankilasta kertoi asunnottomuustyöstä vankilan näkökulmasta. Helsingin vankila on Suomen suurin vankila ja jatkossa painotus vielä enemmän lyhytaikaisvangeissa, joiden kohdalla ei yleensä ehditä valmistella koevapauksia, vaikka koevapaus olisi uusintarikollisuuden ehkäisyn kannalta paras tapa vapautua. Koevapauksia kannattaa toteuttaa päihdekuntoutuslaitoksessa, mutta siihen tarvitaan kunnalta maksusitoumus. Keravan Miepä myöntää yleensä 4 viikon päihdekuntoutuksen koevapaudessa oleville, muualla Suomessa myönnetään pidempiäkin maksusitoumuksia.

Suljetussa vankilassa asioiden hoitaminen ei ole helppoa: vangilla ei ole käytössä puhelinta, ei verkkopankkitunnuksia, monella ei ole pankkitiliä eikä henkilöllisyystodistusta tai pysyvää osoitetta ja postit menevät poste restanteen, jossa niitä säilytetään vain lyhyt aika eikä niitä saa ilman henkilöllisyystodistusta. Monella vangilla on kuitenkin hyvä motivaatio vankeusaikana lähteä järjestelemään omia asioita. Kunnan aikuissosiaalityössä ei useinkaan edes tiedetä, että henkilö on vankilassa. Vangin pitäisi ottaa yhteyttä aikuissosiaalityöhön, mutta vankilasta on vaikea soittaa puheluita jne. Toivomuksena oli, että aikuissosiaalityö ja päihdepalvelut jalkautuisivat vankilaan.

Aamupäivän seuraavassa puheenvuorossa Heini Kuosmanen ja Mervi Mänty Keravan aikuissosiaalityöstä ja päihde- ja mielenterveyskuntoutujien asumispalveluista korostivat eri toimijoiden yhteistyön kehittämisen merkitystä. Keravalle vapautuu vuosittain vajaa 30 henkilöä ja heistä n. 1/3 ilman asuntoa. Mervi Mänty kertoi anonyymien asiakastapausten kautta onnistumisista ja epäonnistumisista vapautuvien vankien asumisen järjestymisessä. Usein yhteydenotto tulee vankilasta liian myöhään eikä asiakasta ehditä tavata ennen vapautumista eikä palvelutarpeen arviota ehditä tehdä. Usein yhteistyö sujuu vankeusaikana, mutta vapautuessa tilanne kriisiytyy ja asiakas ei esim. saavu sovittuun tapaamiseen. Toiveena olisi, että vankilassa jo saataisiin eteenpäin esim. terveysongelmien ja korvaushoidon selvittelyä. Haasteita: verkoston kokoaminen on haastavaa, vangin motivaatio ottaa tukitoimia vastaan voi olla heikko, tälle asiakasryhmälle ei ole riittävästi tukea ja palveluita ja eri toimijoilla voi olla näkemyseroja, kun vankila haluaa asiakkaan koevapauteen ja kaupungin sosiaalityöntekijän intressi on olla mukana kartoittamassa tilannetta ja sopivia palveluita.

Aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijän työkalut ovat täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki, kriisimajoitus, sosiaaliohjaus ja kotiin vietävä tuki. Asumispalvelun sosiaalityöntekijän työkalut ovat kotiin vietävä tuki ja asumispalvelut (tukiasunto, kuntouttava palveluasuminen, tehostettu palveluasuminen). Päihdehuollosta päättää Keravalla terveyskeskuksen miepä.

Iltapäivän aiheena oli Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymän tilanne rikosseuraamusasiakkaiden asumisessa ja muussa tuessa. Keusoteen kuuluvat Hyvinkää, Järvenpää, Tuusula, Mäntsälä, Pornainen ja Nurmijärvi. Esimies Larissa Franz-Koivisto Keusoten aikuissosiaalityöstä kertoi, että Keusotessa vasta luodaan käytäntöjä tämän asiakasryhmän kohdalle. Mitään vakiintunutta työskentymallia ei tällä hetkellä ole, lukuunottamatta TYP-työtä. Tarvitaan ennakoiva yhteydenotto vankilasta käsin aikuissosiaalityöhön, silloin kun on tiedossa vakavia haasteita mm. asunnottomuus tai sen uhka. Kuntayhtymä tarjoaa palveluita vankilasta vapautuville, silloin kun henkilö ei itse pärjää. Palvelu tarjotaan oman asuinkunnan kunta-alueelta ja palvelutarpeenarviointi kannattaisi tehdä hyvissä ajoin ennen vankilasta vapautumista tai koevapauteen siirtymistä. STM:ssä työstetään mallia kuntayhtymään vankilasta vapautuvan polutuksesta ja rikosseuraamuslaitos on työssä mukana. Keusote tekee yhteistyötä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa tässä asiassa. On tärkeää kartoittaa myös järjestöjen tarjoamat palvelut erillisenä kysymyksenä.

Heli Timmerbacka Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimistosta (Uudy) kertoi, että toimiston vastuulla on 26 kuntaa ja työntekijöille on nimetty vastuukunnat. Nykyisissä Keusoten kunnissa ollut aiemmin hyvinkin erilaiset käytännöt ja palvelut. Selkeää rakennetta yhteydenpitoon ei ole ollut, mutta se voisi sujuvoittaa yhteistyötä. Yhteistyö sujuu parhaiten sellaisten kunnan työntekijöiden kanssa, jotka tuntevat rikosseuraamusjärjestelmää. Yhteydenpito kuntiin on vaikeaa, kun aikuissosiaalityössä on vain lyhyt soittoaika kerran viikossa eli virkanumerot pitäisi olla käytössä puolin ja toisin, jotta yhteydenpito sujuvoituisi. Uudystyön voi soittaa milloin vaan. Vantaan mallista on hyviä kokemuksia: Vantaalla yksi sosiaalityöntekijä työskentelee asunnottomana vapautuvien vankien kanssa. Uudystyön mentäisiin mielellään kunnan sosiaalityöntekijän kanssa yhdessä tapaamaan asiakasta vankilaan, mutta kunnan sosiaalityöntekijät eivät aina ole halukkaita tai ei ole aikaa. Päihdeongelmat ovat iso pulma, mutta pitkään laitostuntoutukseen on vaikea päästä ja tarjolla on enemmän päihdeettömää asumista eli vaihtoehdot ovat vähissä päihdeittä käyttäville. Avohoitoakaan ei ole kaikissa Keusoten kunnissa tarjolla päihdeongelmallisille. Kunnasta voidaan sanoa, että henkilö on vapautumisen jälkeen tervetullut päihdehuollon päivitystykseseen, mutta tämä ei riitä koevapauden pohjaksi.

Puheenvuorojen jälkeen käytiin erittäin monipuolista keskustelua, jossa nousi esiin mm. että vapautuminen voi tapahtua milloin vaan, mutta Kela myöntää tukia vasta kuun alusta, eli henkilöltä voi jäädä saamatta esim. puolen kuun asumistuki, jolloin syntyy rästejä ja velkaantumista. Tämä ongelma pitäisi korjata. Kunta voi myöntää täydentävää toimeentulotukea sille ajalle, jolle Kela ei ole myöntänyt tukia, mutta tämä edellyttää, että on saatu ajoissa yhteys kunnan sosiaalityöhön mikä ei aina ole yksinkertaista. Monet käytännölliset ongelmat esim. tukien ja toimeentulon kanssa voivat hankaloittaa vapautuvan vangin elämää kohtuuttomasti. Esim. toimeentulohakemukseen tulisi aina kirjata, että Kelasta siirretään tarvittaessa hakemus kuntaan, koska Kela ei muuten aina siirrä hakemuksia. Vankilassa on vähäinen resurssi sosiaalityölle, vangin pitäisi itse hakea avotaloon tai koevapauteen tai oikeat tuet vapautumisen jälkeiseen aikaan.

Tyypillisesti pelkkä asunto ei riitä, tarvitaan myös tukea asumisen taidoissa ja tekemistä arkeen. Niille vapautuville, jotka eivät ole valmiita sitoutumaan päihdeettömyyteen, tarvitaan asunto ensin -asumista, jossa ei vaadita päihdeettömyyttä.

Aikuissosiaalityön, järjestön tai muun tukea tarjoavan tahon olisi tärkeää tietää milloin henkilön seuraavat tuomiot tulevat lainvoimaisiksi. Yhdyskuntaseuraamustoimistossa tehdään rangaistusajan suunnitelma siviilistä vankilaan meneville. Suunnitelma pyritään tekemään vankia haastatellen, mutta esim. asunnottomat eivät yleensä saavu siviiliarviointiin eikä rangaistusajan suunnitelmaa (ransu) voida tehdä yhteistyössä ja henkilön sen hetkinen tilanne huomioiden. Pohdittiin sitä, miten saataisiin henkilöt tavoitettua siviiliarviointiin, jotta eivät joutuisi turhaan suljettuun vankilaan vaan pääsisivät avovankilaan, jossa on helpompaa valmistella vapautumista ja kiinnittyä yhteiskuntaan. Voisiko esim. yhteistyötä tehdä Kelan kanssa, jotta tavoitettaisiin ne, joilla on tulossa uusia tuomioita ja jotka pitäisi saada kontaktiin yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa siviiliarviointia varten?

On tärkeää, että vapautumisen jälkeen päästään nopeasti puuttumaan ongelmiin, totesi Sininauhasäätiön Pyöröovesta ulos -hanke. Tarvitaan paljon tiiviimpää yhteistyötä kunnan, rikosseuraamuslaitoksen, tuen tarjoajien ja isojen vuokranantajien välillä ja jonkun pitäisi koordinoida tätä yhteistyötä.

Keskustelussa nousi esiin myös se, että VAT-verkosto ja Rikosseuraamuslaitoksen asunnottomuuden ennaltaehkäisyn hanke ovat yhdessä rakentaneet yhteystietopankkia, jossa on vapautumisen ja asumisen valmistelun yhteystietoja eri paikkakunnilta. Yhteystietopankin on tarkoitus mm. helpottaa yhteistyötä Rikosseuraamuslaitoksen toimintayksiköiden ja kuntien välillä. Keski-Uudenmaan alueelta tietopankissa on toistaiseksi Keravan, Hyvinkään ja Järvenpään tietoja. Tällaisen tietopankin haasteena on pitää tiedot ajantasaisina. Anna Leppo VAT-verkostosta esittikin toiveen, että häneen oltaisiin yhteydessä, jos omalta paikkakunnalta puuttuu tietoja tai ne ovat vanhentuneita. Linkki yhteystietopankkiin:

<https://www.krits.fi/saatio/verkostot/vat-verkosto/vat-yhteystietopankki/>

Iltapäivän päätteeksi keskusteltiin neljässä ryhmässä siitä, miten eri toimijoiden välistä yhteistyötä rise-asiakkaiden asumisen asioissa voitaisiin konkreettisesti kehittää. Ryhmät toivat loppukeskusteluun joitakin konkreettisia keinoja, jotka on koottu alle:

- Rangaistusajan suunnitelmista vain 6 %:ssa on asumiseen liittyviä tavoitteita → asuminen tulisi huomioida rangaistusajan suunnitelmissa nykyistä useammin. Lisäksi rangaistusajan suunnitelma kannattaisi asiakkaan luvalla antaa useammin tiedoksi myös muille viranomaisille ja eri suunnitelmien osalta kannattaisi tehdä yhteistyötä
- Margit-verkosto on hyvä esimerkki eri toimijoiden verkostoitumisesta (Margit edistää digi-osallisuutta)
- Työntekijän jalkautuminen asiakkaan mukaa eri tilanteisiin on tärkeää
- Yhteistyötä tekevillä tukitahoilla olisi hyvä olla samanlainen ohjeistus yhteisiin käytäntöihin
- Asiakas ei aina ole itse yhteydessä kuntaan vankeusaikana → miten tieto saataisiin kuntaan?
- Ylisektorinen työparitoiminta auttaa vastaamaan asiakkaan tarpeisiin ja luomaan ”saattaen vaihtaan” jatkumoa. esim. Rise tai aikuissosiaalityön työntekijä voi toimia työparina järjestön työntekijän tai vertaisohjaajan kanssa.

Muistio II.9.2019 VAT-verkoston työskentelypäivästä

II.9.2019 pidettiin VAT-verkoston oma työskentelypäivä Tikkurilassa. Kriminaalihuollon tukisäätiön viestintäkoordinaattori Anni Ahtola haastoi verkostoa pohtimaan ja kehittämään verkoston sisäistä ja ulkoista viestintää. Ulkoisen viestinnän onnistuminen edellyttää, että sisäinen viestintä toimii. Verkostojen sisäinen viestintä perustuu vapaaehtoisuuteen, kun taas omalla työpaikalla on velvollisuus seurata organisaation sisäistä viestintää. Verkostoissa viestintää tehdään sille liikenevällä vähällä ajalla. Parhaimmillaan verkoston sisäinen viestintä tukee verkoston ydintavoitteita ja luo myös yhteistä tunnetta siitä, että ollaan yhteisellä asialla. Keskusteltiin siitä, miten verkoston sisäinen viestintä toimii tällä hetkellä ja seuraavia näkökulmia nousi esiin:

- Mediajutut tulevat verkostolaisten tietoon samaan aikaan kuin ulkopuolisten tietoon. Pitäisikö tiedottaa ennakkoon tai käydä yhteistä keskustelua?
- Verkoston sisäinen viestintä on pitkälti ollut kasvokkaista tapaamisten yhteydessä, mutta verkosto on laajentunut viime vuosina ja tarvitaan uusia keinoja. Verkostolaiset ovat yhteyksissä myös kahden kesken, mutta tieto ei kulje muille
- Miten verkosto hyöttyy keskinäisestä viestinnästä? Moni tekee työtään aika yksin, keskinäinen viestintä tuo tukea omaan arkiseen asiakastyöhön: saa esim. tietoa muiden paikkakuntien palveluista, asunnoista, toimintamalleista ja materiaaleista. Tietoa oman organisaation uusista toimintamalleista,

yhteistyömalleista, hankkeista kannattaisi levittää verkostossa enemmän ja nopeammin. Sisäisen viestinnän avulla voidaan myös saada paremmin tietoa epäkohdista, joihin voisi yhdessä vaikuttaa.

- Mitä VAT-verkosto tavoittelee → ydinviestit selkeämmiksi?
- Mitä viestinnän keinoja on nykyisin käytössä? Fb-ryhmä, jossa on mukana osa porukasta, uutiskirje noin 200:lle hengelle, sähköpostiviestittelyä. Monet VAT-jäsenet ovat toistensa fb-kavereita, sitä kautta välitetään paljon tärkeää ajankohtaista tietoa.
- Risen näkökulmasta VAT-verkoston viestintä on hyvää ja riittävää. Risellä toimii hyvin tiimeri-alusta. Martoissa toimii hyvin Teams eri organisaatioiden välisessä viestinnässä. VAT-verkoston viestintä on Marttojen näkökulmasta riittävää.
- Uusi idea: VAT-verkoston paikallisten toimijoiden tapaamiset pari kertaa vuodessa? Lännen alueen tapaaminen, PK-seudun tapaaminen jne. Tätä pilotoidaan v. 2020? Tieto kulkisi alueellisesti paremmin?
- Sähköinen viestintäalusta (esim. Teams, Basecamp) otetaan pilotointiin 2020. Sähköinen alusta ei saa rönsyillä liikaa ja sen tarkoituksenmukaisuutta kannattaa arvioida aika ajoin: edistääkö tämä väline tavoitteidemme saavuttamista?
- Vaikuttamista voisi tehostaa myös sitä kautta, että VAT-seminaareissa päästäisiin konkreettisesti ja paikallisesti kehittämään palvelupolkuja vapautuville

Ryhmässä keskusteltiin aiheesta: miksi VAT-verkosto on olemassa ja mitkä ovat sen ydinviestit? Ryhmät toivat yhteiseen keskusteluun seuraavat teemat:

- VAT = sillanrakentaja asiakkaan ja palvelujärjestelmän välillä (myös järjestöjen ja viranomaisten välillä)
- VAT = Vapautuvien tuen valtakunnallinen vaikuttajaverkosto
- VAT → asiakas keskiössä, edunvalvonta
- VAT → vertaisuus = en te töitä yksin
- VAT → stigman vähentäminen: muutos on mahdollinen kun saa tarpeeksi tukea
- Toimintatapana osallisuus ja tasavertaisuus
- Asunnottomuuden poistaminen lisää yhteiskuntarauhaa
- Kannattaisiko tehdä viestintäsuunnitelma, jossa määritellään ydinviestit?

Lounaan jälkeen jatkettiin keskustelua ajankohtaisista teemoista. Työvaliokunta oli edellisen illan kokouksessa suunnitellut vuotta 2020: suunnitteilla VAT-seminaareja seuraavasti: maaliskuussa Kuopiossa, toukokuussa Hämeenlinnassa (teemana: naiset), syyskuu Kouvolassa ja marraskuussa Oulussa. Keskustelussa nousi esiin myös, että Pyöröovesta ulos -hankkeen pohjalta on tulossa artikkelikokoelma: järjestökentän näkökulmia lyhyitä tuomioita suorittavien tukeen.

Puhuttiin myös siitä, mikä on tämän kohderyhmän kanssa tehtävän työn tulevaisuus, jos/kun STEA-rahoitus vähenee – kuka tämän kohderyhmän kanssa tulevaisuudessa työskentelee? Mitä muita rahoituskanavia voisi olla tulevaisuudessa? Mikä jatkossa kuuluu kunnille/järjestöille? Ovatko yritykset jatkossa vahvemmin mukana tekemässä tätä työtä, voimmeko käydä vuoropuhelua heidän kanssaan? VAT-verkosto voisi myös nostaa esiin sitä, mitä erityistä järjestöt tekevät? Mikä on järjestöjen sielu? Esim. Viadia pyrkinyt monikanavaiseen rahoitukseen, käytössä esim. ESR-rahaa ja on hankittu valmiudet myös osakeyhtiönä toimimiseen.

Iltapäivän lopuksi kuultiin keskusrikospoliisin esitys. vanhempi rikoskonstaapeli Keskusrikospoliisista kertoi järjestäytyneestä rikollisuudesta ja Exit-toiminnasta. Tulevaisuuden uhkakuvana on, että jengirikollisuus kasvaa, kansainvälistyy ja kovenee kuten on käynyt Ruotsissa ja Tanskassa. EXIT-toiminta on ennalta estävää rikostorjuntaa. Pyritään auttamaan henkilöitä irtautumaan järjestäytyneestä rikollisuudesta, radikaalista

ideologiasta tai ääriajattelusta. KRP on kehittänyt valtakunnallisen Exit-työn mallin, jossa on vakioidut työmenetelmät. Risellä on omaa exit-toimintaa. Ruotsin kokemusten mukaan yli seitsemän kymmenestä jengiläisestä haluaa irtautua. Uusintarikollisuus selvästi yleisempää jengiläisillä ja taloudelliset vahingot yhteiskunnalle ovat suuria. Exit-toimintaa tulee pitää erillään poliisin tietolähdetoiminnasta. Yhteistyö järjestökentän kanssa olennaista KRP:n Exit-toiminnassa: pyritään ylläpitämään tiivistä yhteistyötä, jotta asiakkaille saadaan riittävästi tukea arjen haasteisiin.